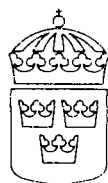

Konstitutionsutskottets betänkande

1988/89:KU5

Kollektivanslutningsfrågan m.m.

1988/89
KU5

Sammanfattning

Utskottet behandlar i betänkandet fyra under den allmänna motionstiden 1988 väckta motioner, i vilka hemställs om lagstiftning mot kollektivanslutning resp. organisationsanslutning till politiskt parti. Utskottet avstyrker motionerna. I en reservation (m, fp, c, mp) hemställs bl.a. att riksdagen skall anta en lag om formerna för kollektivanslutning till politiskt parti. Till betänkandet har även fogats ett särskilt yttrande (vpk).

Motionsyrkanden

1987/88:K206 av Alf Svensson (c), vari yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag mot påtvingad, presumtiv, anslutning till politiskt parti.

1987/88:K214 av Gullan Lindblad och Sten Andersson i Malmö (båda m), vari yrkas att riksdagen beslutar att endast fysiska personer skall kunna anslutas till ett politiskt parti.

1987/88:K223 av Olof Johansson m.fl. (c, m, fp), vari yrkas att riksdagen beslutar anta följande förslag till lag om formerna för anslutning till politiskt parti.

Lag om formerna för anslutning till politiskt parti

Härigenom föreskrivs följande.

Enskild person får antas som medlem i politisk sammanslutning endast om han genom egen ansökan gett till känna att han önskar inträda i sammanslutningen. Antas någon som medlem utan sådan ansökan, saknar det rättsverkan.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1988.

1987/88:K224 av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Jan Hyttring (båda c), vari yrkas

1. att riksdagen beträffande kollektivanslutningen till politiskt parti beslutar om lag i enlighet med i motionen framlagt förslag till lag om formerna för anslutning till politiskt parti av samma innehåll som i motion 1987/88:K223,

2. att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna att fristående organisation inte må anslutas till politiskt parti.

1988/89
KU5

Tidigare behandling

Frågan om kollektivanslutning till politiskt parti har vid ett flertal tillfällen behandlats av riksdagen, bl.a. i samband med beslutet rörande 1974 års författning. Grundlagberedningens majoritet tog avstånd från tanken att i grundlagen införa förbud mot kollektivanslutning till politiskt parti. Samma ståndpunkt intogs i grundlagspropositionen samt av konstitutionsutskottets majoritet (KU 1973:26). I en reservation (m) föreslogs ett grundlagsstadgande om förbud mot kollektivanslutning. I en annan reservation (c, fp) förordades ett uttalande av riksdagen av innebörd att kollektivanslutning inte borde förekomma men att frågan inte i första hand borde lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas sida i form av opinionsbildning mot kollektivanslutning. Riksdagen biföll sistnämnda reservation.

Även vid 1974 års riksdag bifölls ett motionsyrkande av motsvarande innebörd (KU 1974:54).

Fri- och rättighetsutredningen, som presenterade sitt betänkande hösten 1975 (SOU 1975:75), föreslog inte något grundlagsförbud mot kollektivanslutning. I en reservation (m) yrkades att en sådan bestämmelse skulle införas medan en annan reservation (c, fp) gav uttryck för samma uppfattning som riksdagen tidigare ställt sig bakom.

I propositionen om fri- och rättigheter i grundlag (1975/76:209) intog den dåvarande regeringen samma ståndpunkt som fri- och rättighetsutredningen i kollektivanslutningsfrågan. Konstitutionsutskottet (KU 1975/76:56) anslöt sig till propositionen i denna del. Även i detta sammanhang förelåg en reservation (c, fp) av samma innebörd som tidigare, nämligen att frågan i första hand borde lösas genom åtgärder från de politiska partiernas sida. Denna reservation bifölls av riksdagen. I en annan reservation (m) hade yrkats lagstiftning mot kollektivanslutning.

Konstitutionsutskottet behandlade våren 1977 en motion (m) i vilken begärdes lagstiftningsåtgärder om förbud mot kollektivanslutning. Utskottsmajoriteten (KU 1976/77:27) erinrade i sitt yttrande över motionen om att riksdagen under åren 1973, 1974 och 1976 ställt sig bakom uttalanden av innebörd att kollektivanslutning till politiskt parti inte borde förekomma men att frågan inte i första hand borde lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas sida. Vidare framhölls att den debatt om kollektivanslutningens berättigande som förekommit på senare tid, bl.a. inom det socialdemokratiska partiet och den fackliga rörelsen, gjorde att utskottet hyste starka förhoppningar om att frågan kunde komma att lösas inom en nära framtid. Utskottet avstyrkte därför motionens yrkande om lagstiftningsåtgärder. I en reservation (s) anfördes bl.a. att det måste tillkomma fackliga organisationer att besluta i egna angelägenheter. I ett särskilt yttrande (m) uttalades att om kollektivanslutningssystemet inte bringades att upphöra inom en nära framtid borde frågan lösas genom lagstiftning. Riksdagen biföll utskottsmajoritetens uttalande.

I det år 1978 framlagda betänkandet av rättighetsskyddsutredningen (SOU 1978:34) berördes inte frågan om kollektivanslutning till politiskt parti.

1988/89
KU5

Konstitutionsutskottet har sedan 1978 praktiskt taget årligen behandlat motioner i kollektivanslutningsfrågan (KU 1978/79:11, 1979/80:10, 1980/81:3, 1981/82:10, 1982/83:9, 1983/84:8, 1984/85:30, 1986/87:12 och 1987/88:12). Utskottsmajoriteten har avstyrkt motionerna, fram t.o.m. riksmötet 1984/85, med hänvisning till att det måste ankomma på de fackliga organisationerna att själva fatta beslut i sina egna angelägenheter. Riksdagen har dock under åren 1978–1981 bifallit ett uttalande av samma innebörd som riksdagen ställde sig bakom vid 1976/77 års riksmöte. Åren 1982–1983 och 1985–1987 har riksdagen däremot ställt sig bakom utskottsmajoritetens yttrande.

Vid utskottsbehandlingen under hösten 1984 hade utskottet att ta ställning till ett antal motioner, vari hemställdes om lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti. I en av motionerna, 1983/84:335 (c), fanns intaget ett förslag till lag om formerna för anslutning till politiskt parti. Anslutning till politiskt parti på annat sätt än genom personlig anmälan från den som önskar inträda i partiet skulle enligt förslaget sakna rättsverkan. På utskottets begäran granskade lagrådet hur lagförslaget förhöll sig bl.a. till regeringsformens regler om föreningsfriheten och om den föreslagna lagen fått en sådan utformning att syftet med den kunde antas bli tillgodosett. Lagrådet hade från dessa utgångspunkter inte något att erinra mot lagförslaget. Viss ytterligare remissbehandling förekom. Som ovan nämnts vidhöll utskottsmajoriteten sitt tidigare ställningstagande i frågan (KU 1984/85:30). I en reservation (m, c, fp) yrkades att riksdagen skulle anta det av lagrådet granskade lagförslaget och i en annan reservation (vpk) gjordes ett uttalande mot kollektivanslutning till politiskt parti.

Vid 1986/87 års riksmöte behandlade konstitutionsutskottet tre under den allmänna motionstiden 1986 väckta motioner, i vilka hemställdes om lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti. Utskottsmajoriteten (s, vpk) avstyrkte motionerna med hänvisning till bl.a. att den socialdemokratiska partistyrelsen beslutat att till partikongressen 1987 lägga fram ett förslag om avskaffandet av kollektivanslutningen till det socialdemokratiska partiet och att anledning saknades att stifta lag (KU 1986/87:12). Förslaget innebar att medlemskap i partiet endast skulle kunna grundas på enskild anslutning. En övergång till enskild anslutning skulle vara genomförd senast den 31 december 1990. I ett särskilt yttrande (vpk) uttalades bl.a. att frågan inte i första hand borde lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida. I en reservation (m, fp, c) uttalades bl.a. att det inte fanns några garantier för att partikongressen skulle komma att biträda partistyrelsens förslag. Dessutom innebar partistyrelsens förslag enligt reservationen att en övergång till enskild anslutning skulle ske under flera år. En lagstiftning mot kollektivanslutning var därför ofrånkomlig. Reserverna ansåg lagstiftning vara motiverad också för att förhindra att samma företeelse återkommer i framtiden.

Frågan om lagstiftning mot kollektivanslutning behandlades även vid förra riksmötet (KU 1987/88:12). Utskottets majoritet (s, vpk) avstyrkte två motioner i denna fråga med hänvisning bl.a. till att den socialdemokratiska

partikongressen dåmera fattat beslut om avskaffande av kollektivanslutning i enlighet med partistyrelsens förslag och att anledning saknades att stifta lag i ärendet. Vidare framhölls att en lagstiftning som den föreslagna skulle leda till negativa verkningar på det föreningsrättsliga området. I en reservation (m, fp, c) uttalades bl.a. att en lagstiftning mot kollektivanslutning är ofrånkomlig redan av det skälet att kollektivanslutna medlemmar skulle finnas kvar i det socialdemokratiska partiet till år 1991. Även om kollektivanslutningen inom det socialdemokratiska partiet skulle komma att upphöra om några år var en lagstiftning enligt reservationen motiverad också för att förhindra att samma företeelse återkommer i framtiden. I ett särskilt yttrande (vpk) anfördes att den socialdemokratiska partikongressens beslut att avskaffa kollektivanslutning och att medlemskap i partiet endast skall kunna grundas på enskild anslutning bl.a. svarar mot riksdagens upprepade uttalanden i frågan. Emellertid ifrågasattes starkt det beslut om organisationsanslutning som partikongressen också fattade. Det förhållandet att facklig organisation enligt denna form skulle kunna anslutas till det socialdemokratiska partiet kunde enligt det särskilda yttrandet komma att skada sammanhållningen inom fackföreningsrörelsen.

Frågan om organisationsanslutning behandlades i riksdagen vid frågestund den 13 oktober 1988. Av justitieministerns svar på den fråga som ställts framgår att regeringen inte har för avsikt att lägga fram något förslag i organisationsanslutningsfrågan.

Utskottet

Utskottet behandlar i detta betänkande fyra motioner vari hemställs om lagstiftning mot kollektivanslutning resp. organisationsanslutning till politiskt parti. I motion K206 av Alf Svensson (c) yrkas att riksdagen hos regeringen begär förslag till lag mot påtvingad, presumtiv, anslutning till politiskt parti. I två motioner, K223 och K224, läggs fram förslag till lag om formerna för anslutning till politiskt parti. Motion K223 är väckt av Olof Johansson (c), Carl Bildt (m) och Bengt Westerberg (fp). I motion K224 som väckts av Ingvar Karlsson i Bengtsfors och Jan Hyttring (båda c) begärs härutöver ett tillkännagivande att fristående organisation inte må anslutas till politiskt parti. Frågan om organisationsanslutning tas också upp i motion K214 av Gullan Lindblad och Sten Andersson i Malmö (båda m), som yrkar att riksdagen beslutar att endast fysiska personer skall kunna anslutas till politiskt parti.

Vid den socialdemokratiska partikongressen hösten 1987 beslöts bl.a. att medlemskap endast kan grundas på individuell anslutning och att övergången från kollektiv till individuell anslutning skall vara genomförd senast den 31 december 1990.

Utskottet får, liksom vid förra årets behandling av frågan, konstatera att beslut nu har fattats om avskaffande av kollektivanslutning till det socialdemokratiska partiet och att anledning saknas att stifta lag i ärendet. Mot bakgrund härav och med hänsyn till de negativa effekter föreslagen lagstiftning enligt utskottets mening skulle ha inom det föreningsrättsliga området avstyrker utskottet motionerna.

1988/89

KU5

Utskottet hemställer

1. beträffande *kollektivanslutning*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:K206, 1987/88:K223 och 1987/88:K224 yrkande 1,
2. beträffande *organisationsanslutning*
att riksdagen avslår motionerna 1987/88:K214 och 1987/88:K224 yrkande 2.

Stockholm den 18 oktober 1988

På konstitutionsutskottets vägnar

Olle Svensson

Närvarande: Olle Svensson (s), Kurt Ove Johansson (s), Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Sture Thun (s), Hans Nyhage (m), Sören Lekberg (s), Torgny Larsson (s), Elisabeth Fleetwood (m), Bengt Kindbom (c), Bo Hammar (vpk), Hans Leghammar (mp), Ulla Pettersson (s), Rosa-Lill Wåhlstedt (s), Stig Bertilsson (m), Ingela Mårtensson (fp) och Mona Sahlin (s).

Reservation

Birgit Friggebo (fp), Bertil Fiskesjö (c), Hans Nyhage (m), Elisabeth Fleetwood (m), Bengt Kindbom (c), Hans Leghammar (mp), Stig Bertilsson (m) och Ingela Mårtensson (fp) anser

dels att den del av utskottets yttrande på s. 4 som börjar med "Utskottet får" och slutar med "utskottet motionerna" bort ha följande lydelse:

Enligt 2 kap. 2 § regeringsformen är varje medborgare gentemot det allmänna skyddad mot tvång att giva till känna sin åskådning i politiskt, religiöst, kulturellt eller annat sådant avseende. I andra bestämmelser i regeringsformen och i vallagen skyddas valhemligheten både mot det allmänna och mot enskilda.

Detta är ett uttryck för grundläggande och självklara värderingar i en politisk demokrati. Den enskilde skall själv och utan att behöva uppge det för andra bestämma vilket politiskt parti vederbörande vill stödja i de allmänna valen. Lika självklart bör det i en demokrati vara att den enskilde själv genom en frivillig handling skall avgöra om hon eller han vill ansluta sig till ett politiskt parti och också avgöra vilket parti det skall gälla.

Det socialdemokratiska partiet har sedan lång tid tillämpat s.k. kollektivanslutning, vilket innebär att flertalet av dess medlemmar inte själva har tagit ställning till sitt medlemskap. I stället har de registrerats som medlemmar

genom majoritetsbeslut av fackliga organisationer. Därvid har beslut fattats om anslutning av hela medlemskåren, och ett mycket stort antal av de anslutna medlemmarna vet inte ens om att de blivit medlemmar. En orimlig effekt av detta förfaringssätt är att hundratusentals personer tvångsansluts till ett parti som de inte röstar på i de allmänna valen och dessutom tvingas betala medlemsavgifter till detta parti. För dem som känner till att de blivit medlemmar finns en möjlighet att reservera sig och därigenom undgå medlemskapet. En reservation innebär emellertid att det finns en uppenbar risk för att den som reserverar sig därigenom tvingas deklarera att han eller hon inte vill vara med i det socialdemokratiska partiet.

Riksdagen har tidigare under en följd av år uttalat sitt ogillande av kollektivanslutningen. Någon i sak betydelsefull förändring har emellertid inte genomförts. Enligt utskottets mening framstår därför lagstiftning som den enda säkra framkomliga vägen att nå resultat på detta område.

Den socialdemokratiska partikongressen 1987 beslöt om nya anslutningsformer till partiet. Kollektivanslutning skall emellertid kunna tillämpas fram till den 1 januari 1991. Dessutom införs helt nya anslutningsbegrepp som starkt påminner om gamla anslutningsformer. Genom att en facklig organisation skall kunna vara medlem i SAP tvingas de fackligt anslutna att kollektivt vara med och betala till det socialdemokratiska partiet. Uppteendeväckande är också att avgiften för individuellt ansluten partimedlem helt eller delvis skall kunna betalas av den fackliga organisationen. Partikongressens beslut har därför karaktär av en kosmetisk åtgärd.

Mot bakgrund av dessa förhållanden är en lagstiftning enligt utskottets mening ofrånkomlig. Till detta kommer att en lagstiftning mot kollektivanslutning är motiverad också för att förhindra att samma företeelse återkommer i framtiden. Att en sådan lagstiftning med den föreslagna utformningen inte kränker regeringsformens regler om föreningsfrihet har klarlagts i samband med tidigare lagrådsgranskning.

Utskottet förordar med tillstyrkande av det i motionerna 1987/88:K206, K223 och K224 yrkande 1 framställda kravet på lagstiftning mot kollektivanslutning till politiskt parti att riksdagen antar det i motionerna 1987/88:K223 och K224 framlagda lagförslaget, dock med den ändringen att lagen bör träda i kraft den 1 januari 1989. Vidare tillstyrker utskottet det i motionerna 1987/88:K214 och K224 yrkande 2 framställda kravet på åtgärder mot organisationsanslutning.

dels att utskottets hemställer bort ha följande lydelse:

1. beträffande *kollektivanslutning*

att riksdagen med bifall till motionerna 1987/88:K223 och 1987/88:K224 yrkande 1 och med anledning av motion 1987/88:K206 antar det genom motionerna 1987/88:K223 och 1987/88:K224 yrkande 1 framlagda lagförslaget, dock med den ändringen att lagen skall träda i kraft den 1 januari 1989,

2. beträffande *organisationsanslutning*

att riksdagen med bifall till motion 1987/88:K224 yrkande 2 och med anledning av motion 1987/88:K214 som sin mening ger regeringen till känna att fristående organisation inte må anslutas till politiskt parti.

Särskilt yttrande

1988/89

KU5

Bo Hammar (vpk) anför:

Inom arbetarrörelsen har det alltid funnits enighet om vikten av samverkan mellan rörelsens fackliga och politiska grenar. Kollektivanslutningen har dock ständigt stått under debatt inom arbetarrörelsen. Den socialdemokratiska partikongressens beslut att avskaffa kollektivanslutningen genom att medlemskap i partiet endast skall grundas på individuell anslutning svarar mot allt starkare stämningar inom arbetarrörelsen. Beslutet står också i överensstämmelse med riksdagens upprepade uttalanden om att frågan inte i första hand bör lösas genom lagstiftning utan genom åtgärder från partiernas egen sida.

Däremot kan partikongressens beslut om att facklig organisation skall kunna anslutas till det socialdemokratiska partiet starkt ifrågasättas. Organisationsanslutningen kan komma att skada sammanhållningen inom fackföreningsrörelsen. Enligt vänsterpartiet kommunisternas mening bör också denna fråga lösas genom åtgärder inom arbetarrörelsen och inte genom lagstiftning. En lagstiftning skulle kunna leda till ingrepp i det fria föreningslivet.

